

פרוטוקול מס' 245

מישיבת ועדת הכלכלה
יום ג', כ"ב בכסלו תשל"ז - 14.12.1976
נשעה 13.30

נ כ ח ו :

חברי הוועדה: חה"כ י. הורביץ - היו"ר
חה"כ י. ז'קאמיר
חה"כ א. אבטבי
חה"כ ס. דרובלס
חה"כ י. דרניצקי (יודין)
חה"כ ע. הדר (הורביץ)
חה"כ י. כהן
חה"כ א. לבני
חה"כ י. שערי

מוזמנים: שר החקלאות אהרן אוזן

יאיר יובל - עוזר שר החקלאות
ג. וופניק - דובר משרד החקלאות

מזכיר הוועדה: דוד לב

רשמה: לאה צ'סנר

סדר-היום: דיון עם שר החקלאות בנושאים: מיכסות ייצור,
אשראי לחקלאות, בעיות מים, דור ההמשך בהתיישבות

2/.

היו"ר י. הורביץ:

פותח את הישיבה.

זה זמן רב שחברי הוועדה ביקשו להפגש עם שר החקלאות לדיון בשאלות רבות שהועלו בדיונים כאן.

י. ז. אמיר:

לפני מספר חדשים העליתי הצעה לסדר היום בנושא עתיד העליה, והוועדה קיבלה מסקנות ביישום. מאחר שזו בעיה חמורה מאד אני מבקש שוועדת המסנה תסייר במקומות שונים כדי לבדוק את בעיות הקליטה של עולים חדשים והגיע למסקנות סופיות.

היו"ר י. הורביץ:

ישנה ועדת מסנה בראשותו של חה"כ מודעי לטיפול בנושא זה, והוועדה יכולה לעשות כל מה שהיא רוצה.

י. ז. אמיר:

קיבלתי אתמול פרוטוקול מישיבת ועד עובדי חברת החשמל בירושלים, ובין השאר הם מעלים בעיות קשות שהתעוררו בקשר לחברת החשמל של מזרח ירושלים, אשר אינה מתפקדת, ומדי פעם יש הפסקות חשמל לשכונות בירושלים. העברתי שאילתה בנושא זה לשר המסחר והתעשייה והפיתוח, למרות שאין לנו שר פיתוח, ואני מבקש שהוועדה תדון בנושא זה בהקדם, מאחר שזה קשור גם בבעיות מדיניות.

צ. הדר (הורביץ):

בזמנו עשינו דבר דומה ביחס לאשדוד ולפי דעתי נכשלו. אני מציע לא להכנס לעניין.

היו"ר י. הורביץ:

היתה אצלי משלחת של ועד עובדי חברת החשמל באיזור הדרום ומחוז ירושלים, שהעלתה טענות קשות נגד החלוקה בין חברות החשמל, שעלולה לגרום לשיבושים. דיברתי בעניין זה עם אריאל עמיעד והוא אמר שזה עניין של נוהלי עבודה אופרטיביים, והוא מבקש לא להתערב.

על זמנו של שר החקלאות.

אבקש את חה"כ אבטבי לדענן את זכרונו לגבי כמה בעיות שהוא העלה, כדי ששר החקלאות יוכל להתייחס אליהן.

א. אבטבי:

אדוני היו"ר, כבוד השר. ברצוני לדבר קודם-כל על בעיית דור ההמשך בהתיישבות, ואדלג על דברי ההקדמה, כי הנושא מוכר לשר. הנתונים שקיבלתי מהמרכז המשותף לתכנון, ושהם מעודכנים פחות או יותר, מראים שקיימת בעיה של דור ההמשך של 15,641 בני נוער בגילים שבין 16-17 עד ל-20-24. אמנם יש עוד 28,000 בנים ובנות בגילים שעד 14, אבל הם בינתיים במסגרת עתודה טובה להתיישבות. כרגע אני מדבר על 16,000 בני נוער שנמצאים ביישובים, והשאלה היא איזה פתרונות יכולים לתת להם.

עובדה היא שברוב המקרים הבנים רוצים להשאר בהתיישבות. עובדה נוספת היא, שחלק גדול מהבנים נמצאים באיזורי פיתוח בגליל, בהר הנגב ובלכיש, כלומר באיזורים שלמדינה יש עניין שהם ישארו בהם.

בעקבות הידוש פני הדברים בהתיישבות העובדת והיוצרת, יש לאחרונה גל נהירה של אנשים רבים הרוצים להקלט בהתיישבות. מן הדין שתנתן עדיפות ראשונה בכל המובנים לבנים שנולדו וגדלו במושבים, על סנת שהם ישארו באיזורים אלה.

א. אבטבי:

היו הצעות לא טובות להעביר בנים אלה לאיסורים אחרים, ולדעתי בזה אנחנו נחטיא את המטרה. ישנן עזיבות גם של בנים וגם של הורים בגלל זה שהמוסדות המיישבים לא הציגו להם פתרונות מתאימים. עד כה הוצעו כל-מיני פתרונות מינהליים אבל לא היה שום גוף ממלכתי מטעם המדינה או מחלקת ההתיישבות של הסוכנות, שיקבו קריטריונים ברורים לפתרון הבעיות.

היתה לנו שיחה אתמול עם סר יחיאל אדמוני, מנהל מחלקת ההתיישבות, ומדבריו התברר שהיתה האטה בהקמת ישובים במסגרת ההקצבות וההקצאות שנקבעו, ויש פיגור של 6 עד 7 ישובים, שבמסגרתם אפשר היה לתת חלק מהפתרונות. אי-ביצועם של 7 ישובים אלה יכביד על קליטת הבנים, כי גם בהתיישבות החדשה בכל-זאת נקלטים בני מושבים. שמענו מפי אדמוני על התכניות לשנים הבאות, ולפי השקפתי הקצב הוא אטי מדי. יש צורך בתנופה התיישבותית גדולה שיהיה בכוחה לעזור לקליטת הנוער הישראלי בכלל שרוצה לעבור להתיישבות, ולבני המושבים בפרט.

הייתי מבקש לשמוע מהשר על התכניות לארבע השנים הבאות, ובאיזה קצב יוכלו הישובים החדשים לקלוט את דור ההמשך של ההתיישבות העובדת.

בזמנו היו הצעות לפתרונות לבנים שימשיכו במשק הוריהם, שלצערי הרב לא בוצעו, כי התעוררו בעיות של עבודה, של יורשים במקרה והיו כמה בנים במשפחה אחת. בחלקן היו אלה בעיות מינהליות שלא נקבעו להן קריטריונים ברורים לביצוע. בגליל ובהר התעוררו בעיות של אמצעי הייצור, כי אי-אפשר היה במסגרת אותה יחידת ייצור לקיים כמה משפחות. בנגב ובאיזור לכיש הבעיה קלה יותר מבחינת אמצעי הייצור, אבל גם שם לא נקלטו בנים במשקי הוריהם.

במרכז הארץ התעוררה בעיה של ערי הפיתוח, שבהם אפשר היה לקלוט בנים שלא נקלטו במושבים שלהם. היו פניות אל בני מושבים שהושבו ריקם בטענה, שהעדיפות הראשונה צריכה להיות לבני המקום. זו טענה צודקת, שבני ערי הפיתוח קודמים לקליטה במקום, אבל גם הם מתלבטים בקשיים רבים. לאחרונה פורסם בעתונות ובכלי התקשורת כאילו בערי הפיתוח ישנן דירות פנויות רבות. לא ראיתי שניסו במסגרת זו לתת פתרונות לאלה שזקוקים לזה. גם כאן היה רצוי שייקבעו קריטריונים, כדי שהבנים לא יידחו בלך ושוב.

עוד נושא מרכזי שנשארו פתוח ועוד לא הגיעו בו לסיכום, הוא הנושא של הרחבת קליטת הבנים על-ידי הרחבת המושבים. התבררנו על תכנית של משרד החקלאות להרחבת המושבים למספר יחידות ייצור גדול יותר. זו יכולה להיות תשובה טובה לקליטת הבנים בעיקר במושבים שעוד לא הגיעו לסדר גודל של 100 יחידות, אם כי גם לאלה שכבר הגיעו ל-100 יחידות יש צורך למצוא פתרונות. מושבים שהגיעו ל-60 או 70 יחידות יש מקום להרחבה של עוד 30 או 40 יחידות, במיוחד בגליל ששם הטצב חמור מאד היום. אתמול שמענו כאן שכמעט בכל המושבים בגליל לא היתה יציאה של הבנים לערי הפיתוח או לכפרים בסביבה. גם בנים נשואים נשארים במשק הוריהם ומחכים לפתרונות במסגרת ההרחבות או תוספת מושבים חדשים בגליל.

ייתכן שיש מקום לחשוב על הרחבה באפיק נוסף, בעיקר בגליל ובנגב, וזה במסגרת אמצעי הייצור שאולי צריכים לשמש יחידה נוספת. אולי צריך להגיע לריכוז של מרכזים כפריים גדול יותר ולייד המושבים כדי שאותם האמצעים העומדים לרשות 3 או 4 מרכזים כפריים יוכלו לשמש ישוב נוסף.

א. אבטבי:

אני יודע שכל הדברים האלה נמצאים במסגרת של בדיקה במשרד החקלאות, ואני מקווה שבקרוב נתגשר גם על אפשרויות של ביצוע ומתן פתרונות.

אנחנו חייבים בשנים הקרובות להגיע לתנופה גדולה יותר גם בשאלת השיכון בהתיישבות. אם יש עודף של דירות בערי הפיתוח אני רואה בזה תופעה חיובית למען קליטת עולים חדשים במקום. תוך תקווה שתהיה עליה גדולה. אבל היום דרושה תנופה בבנייה לבני דור ההמשך בהתיישבות כדי שתהיינה דירות בכמות גדולה לשנים הבאות. אני יודע שזה בחוץ שר השיכון, אבל זהו חלק מהפתרון לדור ההמשך שבעקבותיו אפשר להגיע להגברת אמצעי הייצור.

אני מקווה שלאחר שנקבל תשובות מספקות מהשר נוכל להגיע למסקנות.

השר א. ארזן:

כאשר ראיתי את המכתב של מזכיר הוועדה ביקשתי לבוא לישיבה, כי הנושא הזה הוא רציני מאוד וחשוב לכל אחד מאתנו. אני יודע אם כולם מודעים לזה, ואני רואה עצמי חייב לחזור על דברים, כי נוסף למספר של 16,000 בני נוער שחה"כ אבטבי הזכיר כאן, יש להוסיף מספרים לא קטנים של עוזבי קיבוצים שפונים להתיישבות במושבים; וכן בני עיר, בין אם הם בוגרי בתי-ספר חקלאיים ובין אם לאו, שיש מצדם פניות רבות מאוד להצטרף למושבים. ויש גם פניות לא מעטות של עולים חדשים בעיקר מצרפת, בעקבות ההצלחה של שלושה מושבים של עולי צרפת שקמו מאז טלחמת ששת הימים. יש פניות רבות גם מחלק זה של העולם שרוצים לעלות ולהתיישב במושבים דוקא.

כלומר, היום יש מצב הפוך לעומת מה שהיה פעם שרבים רצו לברוח מהמושבים לערים. רבים רוצים להתיישב במושבים ולייצר. לא חשוב מה הסיבה, יש הטוענים שבמושבים האנשים מייצרים ומתפרנסים בכבוד, ומוסיפים לזה סיבות של איכות החיים ואידיאולוגיות. אין ספק שבראש ובראשונה זה מפני שהמצב הכלכלי במושבים טוב למדי; אמנם אדם עובד קשה אבל הוא עצמאי ומתפרנס יפה ובכבוד.

השאלה היא מה צריך לעשות? כולנו מכירים את המצב לגבי האמצעים. אדמוני מסר אתמול בפורום חקלאי על התכניות של המחלקה להתיישבות, והוא לא יכול היה לחדש הרבה. זה דבר שצריך לבחון אותו באופן רציני ביותר.

אני מעריך שלגבי חלק גדול של המושבים במיוחד מקסטטינה דרומה, במידה והמושבים ירצו - ואני שם את הדגש על הרצון שלהם - תהיה אפשרות להכפיל את יחידות המשק כמעט בכל מושב. כלומר, על-ידי הבניית גידולים אינטנסיביים יותר שזקוקים לפחות קרקע ולפחות מים, יכולים להביא שתי יחידות ייצור שמקיימות שתי משפחות לקיים ארבע משפחות.

משרד החקלאות בוחן עכשיו בצורה אינטנסיבית ביותר את האפשרות הזאת לגבי גוש מיבטחים, ששם רוב המשק מבוסס על ירקות ועל פרחים, ואין בעיות של הטחנות של המשק מבוסס על בעלי חיים, חלק על דפת וחלק על מטעים. דבר זה יכול לתת תשובה רצינית ביותר, אבל כמובן לא מיידי, אבל יש בזה משום צעד אחד קדימה בשטח שעד עכשיו לא חשבו עליו. זה יכול לתת פתרון לאלפים רבים.

השר א. ארזן:

עלינו לדעת שער לפני שנתיים בערך כמעט ולא הייתה התיישבות של בני המושבים. אני לא מדבר על מאסות, אלא על בני קהלים בודדים פה ושם. לפני שנתיים חלה תפנית ובאה דרישה גם מסוג זה של בני מושבים במספרים גדולים ואנחנו נמצאים במלחציים.

לו היה לנו מספיק כסף אפשר היה להחיש ביצוע התכנית הגדולה, שיחאל אדמוני מדבר עליה. אני מוכרח לציין, שאם לא יהיה לנו הכסף הדרוש כדי לאסוף את מי הביוב של גוש דן, שזו הכמות הרצינית של מיים של 115-120 קוב מיים, לא נוכל לעשות התיישבות זו. אל נשלה את עצמנו.

בענין זה יש לנו סיכום עם שר האוצר והכנו נייר מיוחד על נושא זה שבמסותף נביא אותו לאישור הממשלה. מדובר על סכום של 700 מליון ל"י לשנה במחירים של היום במשך העשור הקרוב. אנחנו מוכרחים לקבל את הכסף הזה, כי אחרת לא יהיה מיים וחשוב לזכור, שהמים האלה מגוש דן לא באים כתוספת, אלא המים האלה דרושים בשביל לשמור על מאזן המים הנוכחי בעשור הבא.

אם נקבל תקציב להקמת המפעל הזה נוכל להתחיל לטפל בהכפלת יחידות הייצור, ואז אפשר יהיה להמשיך לעשות גרעון במאזן המים, אבל בלי כסף זה לתוספת מיים אי-אפשר יהיה להגדיל את הגרעון במאזן המים. נציב המים טוען בצדק שהוא חושש מאד לעשות דברים כאלה.

הבעיה מתחילה בכסף, הרבה מאד כסף, והיא

גם מטתיימת בזה.

לעומת זאת ביחס לגליל אני חושב שצריך להכפיל את מספר המושבים, בין אם יש אמצעי ייצור ובין אם אין. יש לבנות בתים לבנים כדי שהם ימשיכו לגור במושבים במקום שיתפזרו למקומות אחרים בארץ. למרות שאני איש תנועת המושבים, ואני דוגל באידיאולוגיה של המושבים, יש לפדננה קודם-כל ענין שיהודים ישארו בגליל. ואנחנו מחפשים פתרונות בשביל הבנים שישארו במושבים. קודם-כל אנחנו מכניסים בגליל גידולים חדשים. אנחנו פועלים עכשיו בצורה רצינית כדי להגיע לתנופה בגידולים האינטנסיביים בגליל. גם אם אין אמצעי ייצור בגליל צריך לדאוג בכל מחיר שהפנים ישארו שם. כך הוחלט במשרד החקלאות וגם בתנועת המושבים, כי היה לנו דיון מסותף בבעיה זו.

מה הסר לביצוע תכנית זאת, כסף?

י. א. אמיר:

אני חושב שזה לא רק ענין של כסף, אלא ענין של שיכון בגליל.

השר א. ארזן:

שם אמרו להם לא להגדיל מעל ל-100 יחידות.

א. אבטבי:

זה שיקול שלהם, אבל אם היו מכפילים את יחידות הייצור היו פותרים בעיות של הרבה

ע. הדר (הורביץ):

בנים.

במרכזי התכנון של משרד החקלאות והוועד הפועל הוחלט להכפיל את האוכלוסיה במושבי הגליל, ולדאוג שיהיו לא פחות מ-100 יחידות, מתוך הצורך לדאוג שהמים ישארו שם. אני חושב שעיקר הבעיה היא שיכון, אבל אני לא ממונה על השיכון.

השר א. ארזן:

השר א. ארזן:

לקראת הדיונים על תקציב המדינה שאלתי את שלמה אבנר אם יש בעיה של תקציב, והוא אמר שאינו חושב שיש בעיה תקציבית, אלא בעיה של שינון. זו התשובה שקיבלתי ממנו, ואם זו תשובה מוטעמת ומדוייקת מפי מי שמטפל בדבר, אינני יכול לוטר. יור הוועדה יוכל לבדוק זאת.

יש להבדיל את הגליל מיתר חלקי הארץ. לגבי הגליל יש החלטה לדאוג שכל הבנים ישארו שם, ובהתאם להחלטה על הכפלה נעשה הכל כדי לתת להם גידולים חדשים. יש לנו עכשיו מטה מיוחד שבראשותו של לונקה זכין שמטפל בזה, והם יקבלו עדיפות רצינית מאד, ולא תהיה לכך מיגבלה תקציבית.

להערתו של הה"כ אבטבי שאין צורך לדאוג לקליטה נוספת במרכזים כפריים - אני הודיתי לטובתו לתכנון לבדוק אם יש צורך במרכזים כפריים. אני רוצה להביע כאן את דעתי האישית, אולי יש מקום לבדוק זאת, אבל לדעתי המרכזים הכפריים שהוקמו בשנות ה-50 בגלל הרצון להביא עולים חדשים להתיישבות, בין אם הם הנינו מה פירוש הדבר ובין אם לאו, היא צורך חיוני בהם. בהתיישבות כפי שאנחנו מכירים אותה היום, שהוא מסוג אחר לחלוטין וברמה גבוהה, איני חושב שיש מקום למרכזים כפריים. המושבים היום יכולים להבנות כדוגמת נהלל, או כפר ורבורג, או גלעד, אם כי שמעתי שגם בגלעד גרות עכשיו 15 משפחות של מורים. במושב של 100 יחידות הם יכולים להרשות לעצמם דבר כזה.

א. לבני: בפטיש מצאנו שיש 70 דירות למורים.

השר א. ארזן: אני בקי היטב במצב בפטיש, לכן אני לא בעד זה. במידה שאנשים רוצים לגור לא במסגרת מושבית יש ערי פיתוח ועיירות פיתוח. איני רואה מקום להקמת מרכזים כפריים שמבחינה מוציציפליית אינם יכולים לשאת בעצמם, אלא אם המדינה תרצה להחזיק אותם, ואני בהחלט לא בעד זה.

אני טאמטין שאנחנו נצליח תוך מספר חודשים להציע תכנית להכפלת היחידות במושב על אותם אמצעי הייצור ומבלי לפגוע במושב עצמו. מבחינת מספר ימי העבודה וההכנסה זה לא יהיה פחות ממה שיש להם היום, אבל אולי תהיה פחות עבודה שכירה, ויחיו יותר אנשים על אותה כמות טים וקרקע. ראש המשפחה צריך לדעת לכלכל את מה שיש לו בשביל לקלוט גם את הבנים ובלי להזקק לעבודה שכירה. אינו יכול לדרוש מהמדינה טים וקרקע שאין לה ולקיים עבודה שכירה.

אני חושב שאנחנו נביע לזה בעוד כמה חודשים לאחר שהמרכז לתכנון יגמור את העבודה שהוטלה עליו. אני יודע שכל דבר חדש כאשר מציעים אותו יש הסתייגות, אבל כאשר מנסים ומתברר שזה טוב, אפשר להפעיל אותה במידה רבה מאד.

יש עוד שני דברים שבדוקים עכשיו. בגלל מיגבלות התקציביות שיש לנו לא נראית לי הרמה של הקמת ההתיישבות החדשה. לדעתי זו רמה גבוהה מאד שאיננו יכולים להרשות לעצמנו.

י. שערי: כמה כסף צריך עכשיו בשביל קליטת משפחה אחת בהתיישבות?

השר א. ארזן: זה תלוי במקום, בהר זה יותר; בשפלה זה פחות. סדר-הגודל הוא בין 600,000 ל-700,000 ל"י. אם תעשה השוואה כמה משקיעים בעיר בשביל לקלוט עולה זה לא הרבה פחות. מכמסתום זה יכול להגיע ל-800,000 ל"י.

י. שער:

אני שמעתי שזה מתקרב למליון ל"י.

השר א. ארז:

אולי בהר יש צורך בעוד 200,000 ל"י בשביל לחצוב בהרים. בעיני הסטנדרט הוא גבוה מאוד, ואני ביקשתי לבדוק אותו, כדי שאפשר יהיה לעשות יותר באותו סכום כסף שיש לנו.

נוסף לזה הרריתי לאנשים שלנו יחד עם המחלקה להתיישבות לבדוק את תנאי ההלוואות. אני חושב שבמצב הנוכחי של המדינה תנאי ההלוואות טובים מדי. צריך לתת אפשרות להזרים קצת כסף בחזרה לקופת המדינה ובהקדם.

אין אפשרות לומר למושב שעכשיו עליו לקלוט 5000 בניים, ולתת תשובה לכל הבעיות יחד. אני מזהיר מאד גם את ועדה הכלכלה של הכנסת, וגם כל תנועה התיישבותית, מלקבל החלטה: יש לי בניים משלי אז קודם-כל אני צריך לדאוג להם. אני מתנגד לזה בכל תוקף. אני שומע טענות כאלה ולכן אני מדגיש זאת. אני אישית טיפלתי בקליטה של בני מושבים שרצו להקלט במושבים אחרים, ושם אמרו להם שקודם כל עליהם לדאוג לבנייה שלהם. אסור לאשר זאת, ובוודאי לא לגבי עליה חדשה. אני יודע שיש היתר אפשרות כספית אפשר היה להקים מושבים של עולים חדשים, כי הם בהחלט רוצים בכך.

י. כהן:

אני שמח שלמעשה הגישה היום של משרד החקלאות ושל המחלקה להתיישבות היא תואמת, כי מזמן טענתי שצריך להגיש להגדלת המושבים לפחות ל-100 יחידות. האפשרות של קליטת בניים חדשים על-ידי בנייה במושב ועבודה במרכזים הכפריים ובשיירותים בשדה היא בטווח של 20%-30%. ואני מבין שדבר זה מקובל היום על השר.

השר א. ארז:

עד כמה שאני יודע בתנועת המושבים זה 8 שנים שקיימת ההחלטה כזאת.

י. כהן:

אני מודאג מאד מקצב הביצוע של התכניות האלה. מה ששמענו לאחרונה על מה שנעשה בשנה האחרונה מצביע על כך שלא מיישמים את התכניות הלכה למעשה. אם נקח לדוגמה רק את בגליל והבקעה - שני איזורים שבהם יש רגישות להגדלת האוכלוסייה מכל הבחינות - גם התכניות הטווחיות שהוצגו בפנינו לפני שנה מבחינת הבנייה והגדלת היחידות, לא בוצעו. בנקעה דובר על 250 בתים ובפועל השיכון הגיע רק ל-165 יחידות. אותו דבר בגליל, גם התכנית הטווחית לא בוצעה.

אתמול שמענו מפי יחידת אדמוני דבר חמור מאד לדעתי, ש-7 ישובים חדשים שתוכננו ותוקצבו מבחינת משרד החקלאות ומשרד השיכון, לא הוקמו, מפני שמשרד השיכון פיגר בהקמת הבתים. איך ייתכן דבר כזה בשנה שבה אנחנו יודעים שיש פוטנציאל לבנייה, ש-7 ישובים שתוכננו ותוקצבו על-ידי המחלקה להתיישבות ומשרד החקלאות לא הוקמו?

השר א. ארז:

אני שומע על זה עכשיו בפעם הראשונה. אני מתפלא שאדמוני לא הביא זאת לפני.

אצטרך לברר דבר זה אחר.

י. כהן:

בסיור שלנו בגליל ובבקעה שמענו מאבני שמשרד השיכון לא עמד בהתחייבויות הביצוע שלו. בזמנו דובר בוועדה שבבקעה יש צורך להגיע ל-250 יחידות, ויש מועמדים לכך, ועד עכשיו יש שם בסך הכל 30 או 40 משפחות. שמענו שבתקציב משרד השיכון בבקעה נכללו 165 יחידות.

י. כהן:

זה מצב ללא נשוא. יש היום פוטנציאל אדיר של בנים ובנות שרוצים להתיישב בישובים חדשים בבקעה או להשלים ישובים קיימים שבהם יש אמצעי ייצוא, ושמענו שיש תכנון ותקצוב, אבל בגלל סחידל' של משרד השיכון לא מבצעים זאת. זה סחידל שצריך לתת עליו את הדעת ולקדוה את שר השיכון לסדר, או לדרוש מממשלת ישראל וממשרד החקלאות להתערב בענין זה.

במידה שמקבלים את הרעיון הזה להגיע ל-100 יחידות ולאפשרות הגדלת הבנייה לבנים בתוך המושב עצמו, כדי לקלוט 30% נוספים בענפים שהם לא חקלאיים, אני רואה בזה צעד גדול קדימה. זה פותר אולי את הבעיה של המרכז הכפרי, כי זה מאפשר ליחידה בסדר גודל כזה לקיים את השיירותים, אם זה הינוך או בריאות וכדומה, במסגרת המרכז הכפרי! כאשר הישוב הקטן אינו יכול לשאת בהם בעצמו.

אני מברך על הסגמה, אבל אני חרד לקצב

הביצוע.

ע. הדר (הורביץ):

שמענו על התכנית של המחלקה להתיישבות שמורכבת משני חלקים: א) קביעת מספר היחידות ביישוב כיישוב; ב) הגדלת הישובים הקיימים ל-100 יחידות. אתם מדברים בלפיש או בנגב על הגדלת הישובים והפיכתם לאינטנסיביים מאד, ואני יודע ששם מחזיקים רזרבה של מים ושל קרקע לכמה שנים כדי לראות כיצד הדבר מתקיים למעשה. שאלתי על כך את יחיאל אדמוני, אבל לא קיבלתי תשובה מסכנעת. הוא אמר שאמנם שופרים רזרבה למספר שנים כדי לראות אם הדבר מעשי.

בגליל רוצים להגדיל את המושבים מ-60 ל-100 יחידות. על זה אין ויכוח, שם יש מים וקרקע, אבל השאלה היא כמה הישובים האלה בנגב יחיו? אופרים שרוצים להביא לשם גידולים מיוחדים שמכון וולקני יעזור בהם. אני חרד למשק שמתמחה בעיקר בענף אחד.

השר א. ארזן: בפירוש לא מדובר על לול, ואפילו לא על עבודת חוץ.

ע. הדר (הורביץ):

אם היו אופרים שנותנים דונם פרחים, ולזה ביצים כענף משני, ניהא; אבל השר אומר שבשום אופן לא מדובר על לול, אז כמה הם יחיו? מה משמעות האינטנסיביות הזאת, ואיך מבטיחים שלא לגדל מחוטרי עבודה למפרע?

שמענו מאדמוני שהיה תכנון ותקצוב לישובים נוספים, והתקציב הלך לאיבוד כי חולסה אחת בשרשרת לא הייתה. למחלקה התיישבות היו האמצעים אבל אחת השלוחות לא פעלה - כנראה שזה משרד השיכון - ו-7 ישובים לא הוקמו. מה קורה כאן? שר החקלאות מתונה על ההתיישבות, כיצד לא דאגו לחבר את החוטטים של משרד השיכון?

שמענו מאדמוני על התכנית ל-4 שנים ותכנית לשנה הקרובה. אני חרד שמא גם במסגרת תכנית זו משרד השיכון לא יקיים את חלקו.

שמענו דבר שני, שיש ויכוח בין משרד החקלאות לבין המחלקה להתיישבות לגבי הישובים שצריך להביא אותם לביטוס. ישובים שהגיעו לביטוס וצריכים להעביר אותם לטיפולו של משרד החקלאות משאירים לטיפולה של המחלקה להתיישבות. אני מבין שגם המשאבים של משרד החקלאות מוגבלים, אבל אם מדובר על סכום של

ע. הדר (הורביץ):

600 מליון ל"י לביטום ישוב, משרד החקלאות צריך להעביר את התקציב אליו ולהכריש זאת לישובים, ואי-אפשר להגיד לנו שלא עושים זאת מפני שהתקציב צוטצם.

לפני חצי שנה במיורנו בבקעה הבעתי את דעתי שהזמן פועל לרעתנו ויש לדאוג לקצב מהיר יותר ממה שחשבו עליו החילה. קצב ההתיישבות שם אינו עונה על הבעיה. אומרים שאין כסף, ומצד שני הסוכנות היהודית אומרת שצריך להחזיק בישובים האלה. צריך לקחת את הכספים שישנם כדי לישיב יותר בגליל ויותר מעבר לקו הירוק ופחות בנגב ובלכיש, ולא צריך להת עזרה בכפיה לכפר-ויחקין.

השר א. ארזן: יש בודדים בכפר ויחקין שצריך לתת להם טיפול ועזרה. זה לא מתפקידי להגן על כך, אבל אני מציע לך לא לחזור על דברים אלה.

ע. הדר (הורביץ):

אם אתה חושב שהכרחי לתת עזרה לכפר-ויחקין, אל תתן לקיבוצים. בתקופת חירום זו צריך לקבוע כהוראת ביניים שצריך להשקיע את מעט המשאבים בדברים החיוניים ביותר. הופעתם טאד מדברי אדמוני אתמול. אומרים שמשרד השיכון אינו יכול לשכן יותר, מפני שאין לו משאבים. מצד שני אומרים לנו שבמרכז הארץ מאות אלפי דירות עומדות ריקות, אז למה משרד השיכון מסטיך לבנות? ועוד יותר, שמענו שמשרד השיכון עומד לפדות דירות במרכז הארץ ששיכון עובדים. אם צריך להכפיל את מספר היהודים בגליל או לפתח את הבקעה, מוטב שיבנה שם, ולא לפדות דירות מחברת שיכון עובדים, כדי שהיא תוכל להמשיך ולבנות בתים נוספים בתכנית ל'. מה צריכה להיות עמידה הקיפה יותר לגבי משרד השיכון, כדי שבעיות לאומיות ינחו אותו בפעולתו.

י. כהן:

לגבי הבעיה הזאת של העברת ישובים מהמחלקה להתיישבות למשרד החקלאות, באיזה שהוא מקום הם נרפלים בין הכטאות. למחלקה להתיישבות אין מספיק משאבים כדי לבטס אותם ולהוציא אותם לדרך המלך, ועושים זאת טפין-טפין. ומצד שני אינם יכולים לנצל את התקציב של משרד החקלאות, אז משטיינים זאת עוד יותר. אם נחיש את העברתם של ישובי הביטום למשרד החקלאות יכולים לנצל משאבים גדולים יותר בשביל להעלות אותם פעם אחת לתמיד לדרך המלך.

לאור המסיגבלות שאנחנו מכירים שיש לעם ישראל בקרקע, במים ובאמצעי ייצור, מעניינו של משרד החקלאות לבוא לקיבוץ ולמושב ותיק, שרוצה לפתח ענף נוסף לאמצעי הייצור הקיימים, אם זה בתעשייה או דבר אחר, עליהם לדעת שבאיזה שהוא מקום עליהם לוותר על משהו. היום יש בעיות המורות בענפי המשק החיי לא ייתכן שמצד אחד רוב ההכנסה של הקיבוצים תועבר לתעשייה שבשבילה הם מקבלים משאבים מסובסדים, ומצד שני משטיינים להחזיק בכל אמצעי הייצור שניהנו להם כמיקודמות. אם הם מעבירים את האמצעים המסובסדים לתעשייה המתפתחת שלהם, הם צריכים לוותר על משהו אחר.

אני יודע שזה לא פשוט, אבל זה דבר חמור כאשר יש הכרח לפתח ישובים נוספים ויש סיגבלות באמצעי הייצור. נושא זה צריך להעלות על סדר-יומה של הממשלה או של משרד החקלאות, כדי שייזום פעולות.

א. לבני:

ה"כ אבטבי מצד אחד הציג בעיה של מחסור; מצד שני אני יודע שיש עודף, והשאלה היא איך מקשרים בין הדברים כדי לפתור בעיות. ישנם מושבים של 60 או 80 יחידות, תלוי אם המושב ותיק יותר או פחות, ורק 30 או 40 יחידות מיושבות והשאר הם שוטרים ואסור לגעת בהם. יותר נוח שבאמצעי הייצור הקיימים מתחלקות פחות משפחות ואז תהכנסה גדולה יותר.

א. לבני:

יש צערות מסקים שאפשר גם להוסיף מתשישבים, אבל חלק מהמתשישבים הוותיקים אינם מוכנים לכך, כי זה יותר נוח, וחלק אחר שומר את המסקים הפנויים לבנים, מפילו אם זה ענין של 10 או 12 שנים עד שהבנים יחזרו מהצבא.

מבחינה זו יש צורך בבדיקה יסודית של המצב, כי לדעת הדברים נופלים בין הכסאות מפני שיש כאן שני בעלי-בתים: הסוכנות היהודית ומשרד החקלאות, והשאלה היא האם משרד החקלאות מודע למצב זה?

איני חושב שיש מקום למרכזים כפריים נוספים. אין זה אסון אם המושבים הם במרחק של 2 ק"מ מהמרכז הכפרי, ומוטב לעודד להעזר במושב הסמוך, כי מרכז כפרי בין שני מושבים סמוכים יש בו פחות סכנות של ריב חמולות. מה המצב מבחינה זו בשטח התכנון והתקצוב? איני יודע מה המצב גליל, אני מכיר יותר את המצב במרכז הארץ ובאיזור לכיש. ייתכן שבגליל יש יחידות משק פנויות אבל הן סבורות על-ידי המתשישבים במקום. זה יכול היה לעזור לפתרון חלקי של הבעיה. (השר א. ארזי): איני מכיר מקומות כאלה).

לי ברור דבר אחד, רצוי שבן מושב ישאר במושב במקום ללכת לערי פיתוח. בן ממושב אחד צריכה להיות לו אפשרות לעבור למושב אחר, ומבחינה זו היה טוב אילו היה ריכוז איזורי כדי לנסות לפתור בעיות בדרך זו.

הינ"ר י. הורביץ: איני יודע אם זה צריך להיות הדיון הרחב שלנו על נושא ההתיישבות החקלאית בארץ. עלינו לקיים דיון רחב בנושא זה, ששר החקלאות יפתח בו ובהשתתפות הגורמים העוסקים בדבר, מזכירי תנועות ההתיישבות וכדומה. עלינו לקיים דיון על המדיניות הכללית ולמה אנחנו חותרים לא מבחינה אקטואלית מיידית, אלא לשנים הבאות; אולי גם מתוך מבט אחורה והערכת מצב של הקונצפציות, האם הן עמדו בסבחן או לא.

חה"כ אבנטי מציע לאכלס את המושבים באופן סכסיטלי על ידי הבנים, והשר אומר שאי-אפשר לפעול רק לפי קריטריון זה. בסופו של דבר במושבי העובדים נמצאת הרזרבה הקרקעית בשביל הבנים. אנחנו צריכים להקדיש לזה את מיטב המשאבים מחוץ לענין הגליל והבקעה, אם יש מגמות לאומיות מיוחדות.

הייתי רוצה לנסות כאן לפרוש את האפשרויות השונות. למשל, האם נכון להגיד שבנצב מטפיק 20 - 25 דונם ליחידה, או מוטב שנכפיל את הדונמים ליחידות קרקע למשפחה ולהגיד לה שהיא חייבת לקלוט בן נוסף, וזו יכולה להיות תשובה גם לאמצעי ייצור נוספים לקיומם. אני יודע שהרגישות והסיכון בשיטה זו הם גדולים, כי צריך לתת גם סיכמת מסים, אבל ייתכן שכל המגמה אינה נכונה, ועד עכשיו איכלטנו יותר מדי אנשים על שטח קטן מדי. יכול להיות מושב של 50 או 60 משפחות ולכל אחת יש 15 דונם, ומשפחה אחת חכרה עוד 7 משקים ומעסיקה ערבים כדי לעשות את העבודה. איננו עוסקים כרגע בשאלה זו. אני מדבר על משקים שאנחנו מכירים, ששם יש עודף של אנרציה, כידון שכל יחידת ייצור שקבעו משרד המסחר והתעשייה ומשרד החקלאות אינם מתחשבים בטובת יחידה המשלימה שניתנת, אם באופן ישיר ואם על-ידי מחירי השוק. יחידת ייצור נקבעת לפי מחיר היחידה היותר קטנה, ולעתים קרובות מאד היא יקרה יותר. אנחנו מדברים על סדר גודל ידוע של יחידה שהיום צריך לסבסד אותה בסכומים גדולים. האם זה נכון שאת מחיר הליטר של חלב, או מחיר הביצה או מחירי הירקות קובעים לפי המשק הקטן והפחות מוצלח? עם 7-8 פרות זה היה הרבה, היום 20-25 פרות זה מעט, ומחיר החלב בנוי על הרפת הקטנה.

היו"ר י. הורביץ:

בזמן שהיה כסף ונתנו סובסידיות ואפשר היה לקבל את המחיר בשוק לא היו גרעונות של טיליאדי לירות וחובות. גם זה ייפסק, כי המדינה לא תוכל להדפיס כסף בלי סוף. השאלה היא האם אנחנו לא מחמירים את הבעיה עוד יותר במודע?

אני חושש שהמטרה של חה"כ אבטבי לאכלס יותר את המושבים כדי שיהיו חי הנושא את עצמו יש בה סיכון, ואני חרד למגמות מבחינה לאומית. אם היו עושים היום מיכרז על ייצור החלב והביצים באופן חופשי, יכול להיות שהולך יגיד, כי הוא מוכן לסכור את הכל למדינה. השאלה אם זו המגמה והאם מוכנים לערוך רויזיה של הקונצפציה הקיימת. בניסוח בחבל לכיש התחלתי להאמין שגידולי האסיר הזה הם מקור חשוב להכנסות של דולרים בשביל המדינה. (השר א. ארזן: מבחינת הקרקע יש להם כאן אפשרויות שאין במקומות אחרים). למעשה הם היו צריכים לעסוק רק בדבר אחד וליצוא בלבד.

אינני יודע מה אפשר לעשות במושב החדש פראן, איזה גידולים הם יכולים לעשות שם, אבל ברור לי שאסור שם לפתח מסק של חלב, כי אילת וסביבתה רויים בשטח זה, ואנחנו יודעים מה מחיר ההובלה משם ולשם של הערוצת וכו'.

אולי זו קונצפציה שאנך עליה הכלח, אבל אין לאף אחד האומץ להגיד להם לעזור. השאלה היא שלא רק שלא לוקחים מהקיימים דברים שנתנו להם, והיום אין צורך בזה, עוד נותנים להם כסף והם טגדלים אספסת. בגישה הזאת שהבן ישאר במשק של אביו אינני בטוח שאנחנו רואים את הזווית הלאומית, שבמעט הכסף, מעט הקרקע ומעט המים צריך לעשות פאטצים לדברים מסוימים.

ייתכן שהוועדה הזאת הייתה צריכה לקיים סימפוזיון של יום שלם, בהשתתפותם של רענן וייץ, יחיאל אדמוני ואחרים כדי לבדוק את הקונצפציה הקיימת ומה צריכות להיות המגמות בעתיד.

השר א. ארזן: אני מוכן להביא את כל המופחים במשרדי לדיון עקרוני בזה.

לדברי חה"כ הדר להגדלת המושבים בגליל - אני מוכרח להודות שהבעיה הזאת מטה הם יתפרנסו שם לא הטרידה אותי. ראיתי מחובתי לדאוג שיהיו יהודים במושבים הללו בגליל ושהם לא יברחו. גם תנועת המושבים פעלה באותו כיוון. אסרנו להם בפירוש שלול הם לא יקבלו גם לא 5-6 השנים הבאות. הקמנו מטה מיוחד שיאג לשורה ארוכה של גידולים: פטריות, פרחים, צמחי נוי, זרעים ליצוא - דבר שמצליח מאוד שם - צמחי רפואה וכדומה. מתברר שיש לנו שוק בלתי-מוגבל לגבינה מחלב עזים, ועכשיו אני שומע שעושים גבינה גם מחלב צאן, ובמחיר שמכסה את כל ההוצאות ומשאיר רווח. כאשר ביסקרתי באוקטובר בשנה שעברה בגרמניה אמרו לי שזה מוצר יוקרה בכל מקום, כיוון שבכל אירופה חיטלו את העזים. בפעונה יש מספר יחידות של ייצור זה והוא מתפתח יפה מאוד. כיוון שאין לנו דיבוי גדול בשטח זה צריך לשמור על האמנות. אפשר במקום זה לתת רק תערוכת וחציר אז יש חלב ויש גבינה ליצוא, כי מסתבר שמה שיצרו עד כה נאכל במדינה ולא נשאר מספיק ליצוא. כדי להגיע ליצוא צריכים לעשות זאת בכסויות גדולות מאוד. אנחנו מטפלים בזה עכשיו.

נוסף לכל זה יש עבודה במפעלים האיזוריים. בגיקורי בפלורידה ראיתי חממה אחת לצמחי נוי של 250 דונם תחת גג אחד. אני רואה את האפשרויות הגלומות בגידולים הללו, ואנחנו רחוקים מאוד מלטפח את כל מה שאפשר לטפח למערב אירופה ולארה"ב.

השר א. ארזן:

שמעתי שגם בארה"ב וגם בקנדה נתקבלו פרחי הציפורן שלנו בצורה יפה מאד. קיבלתי שיחת טלפון משני יהודים מקנדה שהכרתי אותם לפני 4 שנים, שהם רוצים להיות סוכנים, לקנות פרחים שלנו ולמכור אותם שם. אני מאמין שעדיין השוק של אירופה ושל ארה"ב אינו סגור בפנינו, וצריך לפתח את היצוא עד כמה שרק אפשר.

זה באשר לגליל. אבל אני חוזר ואומר, לגבי הגליל אין לי שום נקיפות מצפון, גם אם המתיישבים שם יצטרכו להתפרנס מעבודת חוץ, ובלבד שהם ישארו שם. אני בהחלט בעד זה.

לשאלתו של חה"כ הדר על 7 הישובים שלא הוקמו השנה - אדמוני היה אצלי רק לפני שבוע ולא אמר לי אף מלה בעניין זה. אני לא אחראי לתקציב ולביצוע של מחלקת ההתיישבות של הסוכנות.

הוא אמר שאי-אפשר היה לבצע זאת, כי משרד השיכון לא בנה את הבתים הדרושים.

השר א. ארזן: למה הוא לא אמר לי את זה? אברר את הדבר ואדבר עם שר השיכון. אני מתפלא על אדמוני, אם הוא העמיד את הנושא של הביטוס כאילו זה פוגע בתקציב המחלקה להתיישבות. אני לא מבין זאת כך, כי כל עניין הביטוס מוטעה בתכלית. זה בין המחלקה להתיישבות לבין המתיישב. כמה שהוא מייצר יותר הוא נהנה יותר מסיוע של המדינה. ברגע שהמחלקה להתיישבות הגיעה לגמר חשבון עם המתיישב לא נותנים לו שום דבר יותר. גם מבחינת המנגנון זה לא יכול להשפיע. אני מאחל לכל המשרדים שייעדו בצורה כזאת כפי שעובדים יחד משרד החקלאות והמחלקה להתיישבות. הדאגה העיקרית צריכה להיות שלא תהיה כפילות. הבעיה מבחינתנו, כדי למנוע כפילות, היא להכניס אותם לאשראי מרוכז, למרות שהיום האשראי המרוכז כמעט ואיבד מערכו. המתיישב יכול להיות שותף למשק ויכול לעשות מה שהוא רוצה.

צמצמו עד מאד בשנתים האחרונות את הסיוע להתיישבות הוותיקה, ועזרנו יותר ויותר למושבנים החלשים. איני חושב שיש מקום לבוא לכפר-ויתיקין או לבית שערים ולהגיד להם שאינם זכאים לסיוע. אם במשק ותיק קורה שהאב חלה מאד והבן עוד לא חזר מהצבא, לא צריך לעזור להם? זה לא מתקבל על דעתי. אני מסכים שלישובים ותיקים ומבוטטים צריך לעזור פחות, אבל צריך לזכור שהתנאים להתיישבות הוותיקה הם הרבה יותר קשים מאשר התנאים להתיישבות שהוקמה לאחר קום המדינה. זה מטבע הדברים.

הדר (הורביץ): זו אינה הטענה של אדמוני, יש לו טענות על זה שלא מעבירים ישובים מאחרי-ההר של המחלקה להתיישבות לאחרי-ההר של משרד החקלאות, וזה פוגע בתקציב שלו.

השר א. ארזן: אני אברר מדוע זה פוגע בתקציב שלו, אני לא רואה זאת כך. ברצוני לומר לכם, שבמשרד החקלאות מבחינת המנגנון אנחנו עברנו את הקו האדום. במועצת ההדרכה הראו לי את התכנית שלפני 5 שנים היה להם מדרוך על כל 10 מגדלים, כי לאנשים היה אינטרס בכך, והיום יש להם מדרוך אחד על כל 120 מגדלים. ברור שאז הרמה יורדת, וזה אסור. זה הוויכוח שלי עם שר האוצר, ועליכם לדעת זאת. יש מצב שמושבנים וקצינונים, בעיקר מושבים ותיקים, לוקחים בעצמם כוחות הדרכה וזה עולה להם הרבה כסף מתקציבם הם, ובמיוחד כשסח הרפואה הוטריןרית. לא איכפתי לי שזה עולה להם הרבה כסף, אבל יש הבדל בין אלה שמשרד החקלאות עוזר להם בשיוש בתרופות ווטריןרות, וחוסך מהם הוצאות גדולות, ובין אלה שאינם מקבלים. ברור שמשרד החקלאות נותן לחלש יותר. המצב בנקודה זו מתחיל להיות טראגי.

השר א. אר'ן:

אינני מעלה על דעתי לומר לקיבוץ או מושב שמפתח אצלו תעשייה לוותר על קרקע ועל מים. אינני יכול ליזום דבר כזה, כאשר התעשייה שלוזה בהקלאות. אנחנו משתדלים לעשות דבר זה במידת האפשר, ואם משק מקבל חמסות מבקשים שיוותר קצה על מי-ביוב, אבל במסגרת אמצעי ייצור אחרים איננו יכולים לעשות זאת.

שמעתי שבמושבנים הציגו שאלה: מה עם עבודת החוץ כאשר נותנים להם עזרה. במידה שהולכים לעשות סדר צריך לבדוק גם דבר זה, אבל זה קשה מאד. (י. כהן: אבל צריך לחשוב על זה).

לדברי חה"כ לבני - לא ידוע לי על הדברים שהצגת כאן; יכול להיות שזה קיים פה ושם, ושם צריך לפתור את הבעיה, אבל כמאסה, אני יכול לומר באחריות מלאה, שבעיה זו אינה קיימת. אבל אם חבר כנסת רוצה לסייע במיוחד בשטח זה, נעסוק בזה. אינני יודע אם יש לי סמכות או אין לי סמכות, אבל ברצוני להצביע על נקודה אחת, מושב עין חצבה בערבה. אתמול היה לנו דיון על זה, כדי לבדוק מה הסמכות שלי לפעול שם ולהוציא את חמש המשפחות המתקצבות או המתוכננות שם ליחידות משק עד כך וכך קרקע וכך וכך מים, והיתר אם אני יכול לקחת - אקה. אם יש דברים כאלה במקומות אחרים אעשה זאת במידה שהחוק מרשה. ביקשתי לבדוק את הדבר ולהגיש לי חוות-דעת. אינני מאמין שזה קיים בהרבה מקומות.

לדברי חה"כ יגאל כהן - אינני יכול להתערב במשרד השיכון; אני חושב שיותר קל לכם להתערב במה שמשרד השיכון בונה או לא בונה. יחד עם זאת לא אשקוט ואבדוק עם שר השיכון דבר זה. אמרתי בדיון על תקציב המדינה במטעלה, שאם יש דבר כזה צריך לעשות ניידות ולבנות יותר במושבנים.

לדברי היו"ר - הנושא שהוא העלה כאן מחייב דיון מעמיק. יש קודם כל ללמוד אותו מהבחינה הכלכלית ואחר-כך לדון בבעיות העקרוניות. עוד לא הוכח לי עד היום שהמשק הגדול הוא יותר רווחי מהמשק הקטן. ברפתות בקיבוצים הגענו לשיא השכלולים, ואינני בטוח ששם ההכנסה טובה יותר מאשר בבאר-טוביה. ישנן חוות במדינת ישראל שמקבלות אותן התנאים שמקבלים כל החקלאים האחרים, לא ברור עדיין אם הן יותר רווחיות; אולי בכמה חוות זה הולך בכיוון הפוך. יש חוות של ייצור ופיתוח, יש חוות פרטיות ויש חוות שנמכרות, כי הם לא מצליחים להרוויח מה שהם חושבים שהם צריכים להרוויח.

באשר לענין הטובסידיות - זה שנתיים שאני תובע את ביטולן המוחלט של הטובסידיות. אני בהחלט בעד זה. אמרתי זאת בכלי התקשורת ובכל מקום שאני יכול לומר זאת. אני מודיע בכל האחריות: המשק החקלאי אינו מעוניין בטובסידיות. יחד עם זאת אני אומר שהטובסידיה טובה לשני הצדדים, גם ליצרן וגם לצרכן. אני בהחלט חושב שטובסידיות זה בזבוז. מורידים את מחיר באופן מלאכותי וזה מביא לבזבוז. משום-כך העלינו בשנתיים האחרונות - אולי זה לא יהיה לזכותי כשר החקלאות - את מחיר המים מעל ל-400% בשטח החקלאות. נצטרך להעלות את מחיר המים עוד פעם, כי יש ביטול מוחלט של הטובסידיות במחיר המים. אבל אני רוצה דבר אחר, אני רוצה שאלה שמקבלים מים חינם - ויש כאלה במדינה - יצטרכו לשלם בעדם. זה ענין משפטי מסובך, אבל עוסקים בזה. ישנה הצעה של חה"כ הדר בענין זה שעומדת לדיון. אני בעד ביטול הטובסידיות ואינני רוצה שנגיע למצב שמתיישב בכפר-הים יגיד: אתה מטיל עלי קרן איזון כזאת בשביל ליטוב את ההר ואת הנגב? איננו רוצים בזה. אבל צריך לעשות את הדברים באופן הגיוני.

חשוב מאד לקיים דיון על כל הבעיות האלה, והייתי מציע שנתפנה לכך במשך יום שלם, ונזמין את האנשים העוסקים

השר א. ארזן:

בכך במשרד החקלאות ובמחלקה להתיישבות. תקבלו הרצאה על תכנית החומש עם מפות ועם שיקפיות, ואחרי זה נקיים דיון.

היו"ר י. הורביץ: נארגן יום עיון כזה.

ע. הדר (הורביץ): בפגישה עם אדמוני אתמול סוכם לקיים כאן דיון על תכניות המחלקה להתיישבות לארבע שנים, ועל התכנית השנתית. אני מציע לזמן לישיבה את נציגי המחלקה להתיישבות ונציגי משרד החקלאות, וגם משרד השיכון. ביום עיון כזה צריכים להשתתף כל האנשים שמכירים את הפרטים לגבי ביצוע התכניות.

היו"ר י. הורביץ: נצטרך לקיים עוד ישיבה עם השר, כי נשארו שאלות שהשר לא הספיק להשיב עליהן, למשל בענין דמי ההסכמה. בענין זה הוועדה דנה וקיבלה מסקנות שהועברו לשר החקלאות.

השר א. ארזן: קיבלתי את המסקנות שקיבלה הוועדה הזאת, בעוד שבועיים יש לנו דיון במינהל מקרקעי ישראל בשאלת דמי ההסכמה, ונפגשתי בענין זה עם חה"כ יגאל כהן וגרופה.

היו"ר י. הורביץ: נשארה גם השאלה בענין שתולה, בענין מיכסות הייצור והמים ביבנאל.

י. כהן: הנושא של דמי ההסכמה הוא דחוף, כי לפני שמועצת מינהל מקרקעי ישראל תדון בו ותקבל החלטות, רצוי שאנחנו נקיים שיחה בנושא זה עם השר כדי להנחות אותו לקראת הדיון במועצת המינהל.

השר א. ארזן: ענין זה לוחץ גם על התנועות. אני מציע להזמין לדיון את יו"ר הוועדה שאני מניתי לבדיקת נושא זה.

מ. דרובלם: מחוץ לוועדה שהשר מינה בענין דמי ההסכמה, המינהל הוציא בזמן האחרון תקנות בדבר תשלום כופר בדמי חכירה. כלומר, במידה ויש חריגות מהחווזה להפקעת הקרקע, המחזיק בקרקע צריך לשלם מחיר אחר, ואז זה יהיה כשר. אני בספק אם דבר זה הוא נכון מבחינה חוקית.

י. כהן: ישנה הצעה של המינהל, שעדיין לא הוחלט עליה, כי במידה שייגבו דמי חכירה, הם ייגבו לפי שני קריטריונים, של דמי חכירה סוקדסים ודמי חכירה במועד, ויש פירוט לפי איזה תנאים זה יינתן, ובמידה שאדם לא עומד בקריטריונים הוא צריך לשלם כופר. מאחר שזה דבר מנוגד לחוק, אני מבקש שהשר ידאג לכך שבמינהל לא תתקבל החלטה עד אשר אנחנו נקיים דיון בענין זה.

השר א. ארזן: איני יודע על מה מדובר. אם זו הצעה לדיון במינהל, זה עוד לא סופי.

מ. דרובלם: אני מבקש מהיו"ר לקבוע מועד לישיבה נוספת עם השר כדי שיוכל להשיב על הצעות לסדר-היום שהועלו כאן ועדיין לא קיבלנו תשובה עליהן.

השר א. ארזן: אני מסכים, אבל נצטרך לתאם את המועד.

היו"ר י. הורביץ: בכפר מסויים סיפרו לי שמכרו שם ידקות שלא דרך המועצה לשיווק, וכאילו אנשי משרד החקלאות וחנועה המושבים יודעים על כך, ובמקום להטיל עליהם קנס דאבו להתרים את החקלאים שעשו זאת למכון למחקר. כלומר, יותר נכון לומר שקנסו את הכפר באותו סכום כסף ואילו אותו לתרום למכון למחקר. איש לא ביקש ממני להעלות שאלה זו, אבל הייתי מבקש מהשר לבדוק אם ישנה זכות חוקית לכך.

הישיבה נועלה בשעה 15.30